

ÇALIŞMA HAYATINDA ÖTEKİLEŞTİRİLMEME İLİŞKİN ROMAN KADINLARIN GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA*

*The Opinions of Roman Women about Marginalizing in Working Life:
A Qualitative Study*

Sevcan FAZLA**

İlke ORUÇ***

Deniz Mertkan GEZGİN****

ÖZ: Çalışmanın amacı, iş yaşamında ötekileştirmeye ilişkin Roman kadınların görüşlerini incelemektir. Çalışma grubunu Edirne ilinin Merkez ilçesinde bulunan Çavuşbey mahallesinde ikamet eden, iş yaşamında aktif olarak rol alan 20 Roman kadın oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemi ile desenlenen çalışmada, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise betimsel analiz yaklaşımından yararlanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre çalışmaya katılan Roman kadınların çoğunun, iş yaşamında ötekileştirilmeye maruz kaldığı görülmüştür. Ötekileştirilmeye ilişkin durumların ise çoğunlukla iş yerinde muhatap alınmama, iş yükü eşitsizliği ve iş türü adaletsizliği olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, ötekileştirilme sonunda Roman kadınlar, işe gitmeme, iş yaşamında performans düşüklüğü ve işi bırakma gibi eylemleri sergileyebilmektedirler. Ayrıca, Roman kadınların görüşlerinden, ötekileştirilmesinin eğitim eksikliğinden, meslek kurslarının ve iş fırsatlarının etkili bir şekilde planlanıp uygulanmadığından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Bulgular sonucunda,

* Bu makale, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi İlke ORUÇ danışmanlığında hazırlanan 'Çalışma Yaşamında Roman Kadınlarının Ötekileştirilmesi' başlıklı yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. Makalede kullanılan verilerin elde edildiği çalışma; Trakya Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 24.01.2020 tarih ve 2020.01.02 numaralı kararıyla onaylanmıştır.

** Yüksek Lisans Mezun Öğrenci, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme, sevcanfazla@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4527-0373

*** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim-Organizasyon, ilkeoruc@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8710-8959

**** Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri, Eğitimi, mertkan@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4688-043X

Geliş Tarihi / Received: 05.04.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 01.07.2020

Yayın Tarihi / Published: 29.01.2021

ötekileştirilmenin hem Roman kadınların iş yaşamı üzerinde hem de genel iş yaşamının verimliliği, güvenliği, iş gücü ve performansı üzerinde olumsuz etkileri olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ötekileştirme, Roman Kadınlar, Nitel çalışma, İş hayatı

ABSTRACT: This study aims to examine the views of Romani women on marginalizing in their working life. The study group consists of 20 Romani women who are living in Çavuşbey neighbourhood, the central district of Edirne, and have an active working life. This study planned as qualitative research uses a semi-structured interview form prepared by the researchers as a data collection tool. In the analysis of the data, the descriptive analysis approach is used. The present study finds that most of the Romani women participated in the study are exposed to marginalizing in their working life. It is stated that the situations related to marginalization are mostly caused by inequality in the workplace, unbalanced workload and labour injustice. In addition, Romani women might not go to work, have poor performance in the workplace and quit their job as a result of marginalization. It is also deduced from the views of Romani women that marginalization results from lack of education, ill-planned system of vocational courses and job opportunities. As a result of the findings, it can be said that marginalization has negative effects both on the working life of Romani women and productivity, safety, workforce and performance of the general working life.

Keywords: Marginalization, Romani women, Qualitative study, Working life

Giriş

Son dönemlerde yaşam biçimleri, dinleri, dilleri, kültürleri ve etnik kimlikleriyle daha çok görünür hale gelen ve hem araştırmacıların hem de halkın ilgi odağı haline gelmiş topluluklardan birisi de Romanlardır. Romanlar Anadolu'ya yaklaşık 10. yüzyılda gelmiş olup o tarihten bu yana Anadolu halkıyla iç içe yaşamaktadırlar. Uzun süredir Anadolu'da yaşamalarına rağmen Romanlar, dışlanmaya maruz kalmakta ve ötekileştirilmektedirler. Eski zamanlardan beri Romanların göçebe yaşam tarzı yerleşik toplumlarınkinden farklılıklar içerdiği için çoğu zaman yerel halk tarafından istenmemişlerdir. Günümüzde de Romanların yaşadıkları bütün ülkelerde ayrımcılığa tabi tutuldukları görülmektedir. Ayrıca, bu ötekileştirme yüzünden birçok ünlü isim, zaman içerisinde Roman kimliğini gizlemek durumunda kalmıştır.

“Öteki” kavramı kültürler, sınıflar ve toplumlarda geçmişten beri yaşanan tüm dönemlerde kişi, sınıf ya da grupların birbirinden ayrıştırılması olarak tanımlanabilir (Nahya, 2011). “Ötekileştirme” kavramı ise olumsuz düşünceleri içeren, önyargı ve bireyi veya grubu hatta halkı damgalayan imgeler olarak karşımıza çıkarak bir algı biçimi olarak tanımlanabilir. Kişi veya kişiler “Öteki”ni aşağılayarak kendilerini hâkim konuma getirmişlerdir. “Öteki” söylemine ek olarak Romanlar, içinde yaşadıkları toplumlarda “Avrupa'nın vatansızları”, “üvey evlat”, “görünmez ötekiler” gibi söylemler ile anılmaktadırlar (Petkovic, 2010). Bu durum Romanların ayrımcılığa ve

ötekileştirilmeye maruz kaldıklarının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanlar yaşadıkları toplumda her zaman “öteki” konumunda olmuş; çeşitli söylemlerle, ayrımcılık, dışlanma gibi durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Romanlara yönelik önyargılar onların kendilerini “öteki” hissetmelerine ve topluma karışamamalarına sebep olmuştur. Ötekileştirmeyi toplumsal boyut açısından değerlendirdiğimizde Türkiye’de Romanlara karşı önyargılı bir tavır sergilenmekte olduğu ve toplumun diğer kesiminden farklı uygulamalara maruz kaldıkları görülebilmektedir. Bu duruma örnek olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Romanların uzun zaman boyunca kimliklerinde yazan “kıpti müslim” terimiyle anılmış olmaları söylenebilir (Çekiç, 2010). Diğer bir örnek olarak da Romanların Adnan Menderes’in iktidarı döneminde “esmer vatandaş” olarak adlandırılmalarını verebiliriz (Arayıcı, 2010). Osmanlı İmparatorluğu’ndan bugüne dek farklı Roman topluluklarının yaşadığı ve Roman kültürünün geliştiği önemli bir bölge olmasına rağmen Türkiye’de Romanlar hâlâ bu toplumun bir parçası olamamaktadır. Fakat bazı gelişmeler ile Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde genelde insan haklarının, özelde de azınlık haklarının korunması meseleleri üzerinde durulurken, Romanların sahip olması gereken hakların da bu tartışmaların odağında yer alması gerektiği vurgulanmaktadır (Roussinova, 2010). Zira halen Avrupa’da ve daha yoğun olarak da Türkiye’de Romanlar önyargılara, ayrımcılığa, ötekileştirilmeye ve sosyal dışlanmaya en çok maruz kalan topluluk olarak görülmektedir.

Romanların yaşamlarında pek çok sorun olduğu ve bu sorunların işsizlik, uyum sağlama, konut ve konaklama sıkıntısı, anadilde eğitim, okuma yazma, topluma uyum sağlama, sosyal alanda dışlanma, yerleşim yerlerinden sürgün edilme ve ırkçı saldırılar olduğu raporlanmaktadır (Kurtuluş, 2012). Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise Romanların; gelir, eğitim, sağlık, sosyal dışlanma ve siyasi katılım konularındaki önemli sorunları arasında ekonomik problemler, işsizlik ve istihdam olduğu görülmektedir. Kısacası Roman olmak, iş bulamama açısından engelli birey olmaktan sonra gelen öncül sebeplerden birini teşkil etmektedir.

Romanlar, Türkiye’de farklı bölgelerdeki çalışma sektörlerinde birçok işte çalışabilmektedir. Malatya’da kayısı toplama ve ayıklama gibi gündelik tarım işlerine giderken Trakya bölgesinde saman balyalarının atılması işinde hamallık, Ege bölgesinde ev taşıma ve nakliyecilik işleri yapmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçiliği olarak örnek verilirse Romanlar, Trakya Bölgesinde İpsala, Keşan, Muratlı, Tekirdağ’a diğer Romanlarla birlikte tarım işine gitmektedirler (Oğuz ve Eroğlu, 2014). Eğlence sektöründe, Türkiye’nin batı

bölgelerinde çalgıcılık yaparak meslek icra etmektedirler. Fakat tüm ülke genelinde yaygın olarak çöp toplayıcılığı yapan, apartman ve ev temizliklerine giden gündelikçiler olarak bilinmektedirler. Çalışmanın örneklemini oluşturan Edirne’de ise kent içerisinde genel olarak Romanlar çöp toplayıcılığı, süpürgecilik, temizlik işleri, çalgıcılık ve tekstil sektöründe fabrika işçiliği yapmaktadırlar. Romanlar normal yaşamlarında karşılaştıkları önyargılarla iş yaşamlarında da karşılaşabilmektedirler. Çalışmada konuyu biraz daha özelleştirip Roman kadınların iş yaşamında karşılaştıkları zorluklar ve ötekileştirilme üzerinde durulmuştur. Roman kadınların iş yaşamında nerede konumlandıkları, iş yaşamında yaşadıkları zorluklar, iş yaşamında ötekileştirilmeyi anlamak açısından önem arz etmektedir. Çünkü hem aile hem toplum için önemli bir paydaş olan Roman kadınların iş yaşamında karşılaştıkları zorlukların ve bunun sonucunda ortaya çıkan problemlerin Roman kadınların yaşamını olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Roman kadının aile içinde ev işleri, çocukların bakımı gibi faaliyetlerin yanı-sıra, iş hayatına etkin katılımı ile aile bütçesine büyük katkısı bulunmaktadır. Roman kadınlar, akademik çalışmalarda gizlemelerine rağmen çoğunlukla da dilencilik yaparak ev halkını geçindirmektedirler. Bunun dışında Türkiye’de farklı bölgelerde değişiklik göstermesine rağmen Roman kadınları özellikle fabrika işçiliği, mevsimlik tarım işçiliği, kâğıt toplayıcılığı, dilencilik, bebek bakıcılığı, hurda ve plastik toplayıcılığı, geçici bile olsa gündelik temizlik işçiliği yaparak ailesinin geçimine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Fakat Roman kadınların yaptığı işlerin iş yükü fazla ve ağır olması sebebiyle zaman içerisinde bu durum onlar için yıpratıcı olabilmektedir. Samsun’da evlere temizliğe giden Roman kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada katılımcılar özellikle kronik hastalık ve yorgunluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca aynı çalışmada iş yaşamında ötekileştirme sonucunda Roman kadınların yaşadıkları psikolojik durumlar ortaya konulmuştur (Çelik ve Yüce Tar, 2016).

Türkiye’de genel anlamda ev işlerinin ve çocuk bakımının büyük oranda kadının omuzlarına yüklenmekte ve bunun yanında kadınların bir de ev dışındaki iş hayatında ücretli çalışmaya başlaması kadınların omuzlarındaki yükü daha da artırmaktadır (Çilli vd., 2004). Dünya genelinde hatta çağdaş toplumlarda erkeğin çocuk bakımını üstlendiği ya da çocuk bakımına yardımcı olduğu düşünülebilir. Fakat eski zamanlardan beri kuramsal olarak çocuk doğduktan sonra erkeğin çocuğa bakması mümkün olsa dahi böyle bir durumun temel bir kültür yapısı özelliği taşıması nedeniyle hiçbir toplumda

ÇALIŞMA HAYATINDA ÖTEKİLEŞTİRİLMEME İLİŞKİN ROMAN KADINLARIN GÖRÜŞLERİ:
NİTEL BİR ÇALIŞMA

gözlenmediği görülmektedir (Saxton, 1968). Bu açıdan hem evde çalışan hem de ev dışında ücretli çalışan kadınların omuzlarındaki yükü arttırmaktadır. Roman kadınları da bu durumdan etkilenmektedir. İş hayatına aktif olarak katılan Roman kadınların, çocuklarının eğitim ve sosyo-kültürel açıdan gelişimine etkileri azalmaktadır. İşe giden Roman kadınların çocuklarını bir yere bırakamadıkları ya da evlerinde tam anlamıyla yetişkin olamayacak yaşta olan başka bir Roman kızının kardeşlerinin bakımını üstlenmesi sebebiyle Roman çocukların gelişimine ket vurulmaktadır. Bu durumda çocuklar ileriki zaman içerisinde okulu bırakabilmektedir. Bu süreç içinden çıkılmaz bir döngü gibi Roman kadının eğitimsizleşmesi ve yoksullaşması anlamına gelmektedir. Bu yoksulluk, eğitimsizlik Romanlara yapılan sosyal dışlanmaya ek olarak iş hayatında vasıfsız ve sürekli olmayan işlere Roman kadınların koşulmasının önemli sebeplerindedir. Roman kadınları çalıştıkları işlerden paralarını alamama, sağlık koşulları kötü olan yerlerde barınma gibi dezavantajlı durumlar ile baş etmek zorunda kalmaktadırlar (Gülmez, 2009).

Öte yandan Roman kadınlarına iş hayatında yapılabilecek olası ötekileştirmeler hakkında alanyazında yeterli çalışma olmadığı görülmüştür. Bu açıdan Roman kadınlarının iş yaşamında ötekileştirilmeye ait görüşlerinin elde edilmesinin alanyazına katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü akademik çalışmalarda sıklıkla ifade edilen “dışlanma” ve “ötekileştirme” kavramlarının Roman kadınların gözünden incelenmesi, Roman kadınların olası bir ötekileştirmeyi nasıl yaşadıkları, bu ötekileştirilmenin onlara ve iş hayatlarına etkisi ve aynı zamanda ötekileştirilmenin önlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, iş hayatında aktif rol alan Roman kadınların iş yaşamında ötekileştirilmeye ilişkin görüşlerinin ayrıntılı bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Roman kadınların iş yaşamında ötekileştirme hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Roman kadınlara göre iş yaşamında ötekileştirmeye maruz kalınan durum ve davranışlar nelerdir?
- Roman kadınlara göre iş yaşamında ötekileştirme sonucunda iş yaşamını etkileyen durumlar nelerdir?
- Roman kadınlara göre iş yaşamında ötekileştirmenin sebepleri ve bu duruma karşı alınacak tedbirler nelerdir?

Yöntem

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemine göre desenlenmiştir. Betimsel analiz yönteminde elde edilen veriler, alanyazına göre daha önceden belirlenen temalara göre yorumlanmaktadır. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen katılımcıların görüşlerinin çarpıcı bir şekilde yansıtılması için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Bu tür analiz yönteminde temel amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde ortaya konmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, Trakya bölgesindeki Edirne ili Merkez ilçesinde yer alan, çoğunluğunu Roman vatandaşlarının oluşturduğu ve süpürgecilik zanaatını icra edenlerin yoğun olduğu süpürgeciler mahallesi veya resmi ismiyle Çavuşbey Mahallesi'nde ikamet eden ve iş hayatında aktif olarak bulunan 20 Roman kadını oluşturmaktadır. Çalışmada katılımcı grubu, seçkisiz olmayan örnekleme metotlarından amaçsal örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. "Amaçsal örnekleme yöntemi, araştırmacının, araştırma amaçlarına en uygun ve istenen özellikleri taşıyan katılımcıları kendi yargısı ile örnekleme olarak belirlemektedir" (Balci, 2007). Çalışmanın örneklemini belirlemede "Roman olmak" ve "iş yaşamında aktif olarak yer almak" öncelikli ölçüt olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların %25'inin medeni durumu bekâr, %65'i evli ve %10'unu eşinden ayrılmış olarak belirlenmiştir. Eğitim durumu açısından katılımcıların %10'unun okuma-yazması yok, %60'ı ilköğretim mezunu, %25'i ortaokul mezunu ve %5'i ise ön lisans mezunudur. İş hayatına aktif katıldıkları meslekler açısından incelendiğinde %50'sinin ev ve apartman temizliği işlerine gittiği, %5'nin bulaşıkçı, %5'nin reyon görevlisi, %5'nin tezgâhtar, %10'unun kasiyer ve %25'nin tekstil fabrikasında işçi olarak çalıştığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ve çalışma bilgileri Ek 1'de gösterilmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veriler araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formu geliştirilirken önce ilgili alanyazın taraması yapılmış ve gerekli bilgiler toplanmıştır. Daha sonraki aşamada ilgili alanda çalışma yürütmüş üç uzman görüşünün alınması ile gerekli düzeltme ve eklemeler yapılarak görüşme formu uygulamaya hazır hâle getirilmiştir. Görüşme formunun pilot çalışması 5 (beş) iş kadını üzerinde yürütülmüş, katılımcıların görüşleri alınmıştır. Hazırlanan nihai görüşme formu ile iş hayatında aktif rol alan gönüllü 20 katılımcının

görüşleri ses kayıt cihazı aracılığıyla sözlü olarak alınmıştır. Ayrıca görüşmeler 1 Kasım-20 Aralık 2019 tarihleri arasında yaklaşık iki ay boyunca sürdürülmüştür. Her bir görüşme yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Görüşme araştırmacı tarafından Çavuşbey Mahallesi Roman kadınların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacıya, Çavuşbey Mahallesi yaşayan lisans mezunu bir kişi eşlik etmiştir. Son olarak araştırmacı tarafından ses kaydından elde edilen veriler değişiklik yapılmadan ham hâliyle MS Word programı yardımıyla yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

Çalışmada ayrıca geçerlik ve güvenilirlik için bazı stratejilerden yararlanılmıştır. Bunlardan ilki çalışmanın geçerliğini artırmak için kullanılan uzun süreli etkileşim stratejisidir. Katılımcıların genellikle görüşmenin ilk safhalarında araştırmacıdan daha fazla etkilendiği, görüşme süresi arttıkça oluşan güven ortamı ile birlikte katılımcılardan daha sağlıklı veriler elde edilebileceği görüşüne (Yıldırım ve Şimşek, 2005) binaen yapılan görüşmelerin süresi ev ortamında daha uzun tutulmaya çalışılmış ve bu şekilde çalışmanın geçerliği artırılmak istenmiştir. İkinci strateji olarak çalışmanın güvenilirliğini arttırmak için teyit stratejisi kullanılmıştır. Bu strateji doğrultusunda, elde edilen veriler özetlenmiş ve katılımcılardan bunları teyit etmeleri beklenmiştir. Son olarak çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla araştırmacı çeşitliliği (Yıldırım ve Şimşek, 2005) sağlanmış, elde edilen veriler üç farklı araştırmacı tarafından incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından uzlaşılan temalar ve kodlar üzerinden analiz yürütülmüştür.

Araştırmada verilerin analizinde bir nitel araştırma tekniği olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analiz sürecinde her bir görüşme formu 1'den 20'ye kadar numaralandırılmıştır. Çalışmada katılımcıların görüşleri doğrultusunda geçerliliği ortaya koymak için doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu açıdan çalışmada elde edilen görüşlerden bazıları olduğu gibi aktarılarak inandırıcılık sağlanmaya çalışılmıştır (Büyüköztürk vd., 2010).

Bulgular

Roman kadınlarının iş hayatında ötekileştirilmeye ilişkin görüşleri, araştırma soruları doğrultusunda ele alınmıştır.

Roman Kadınların İş Hayatında Ötekileştirmeye Maruz Kalmalarına İlişkin Bulgular

Roman kadınlara iş hayatlarında ötekileştirmeye maruz kalıp kalmadıkları ile ilgili yöneltilen “*İş hayatınızda ötekileştirmeye maruz kaldınız mı?*” sorusuna verilen cevaplara göre Roman kadınlarının büyük

çoğunluğu iş hayatlarında ötekileştirme ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların az bir kısmı ise iş hayatında bir ötekileştirme ile karşılaşmadıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar kendileri iş hayatlarında ötekileştirmeye maruz kalmasa da etraflarındaki arkadaşlarına veya çalışan Roman kadınlarına yapılan bazı ötekileştirmeleri gördüklerini ifade etmişlerdir.

Roman Kadınların İş Hayatında Ötekileştirmeye Maruz Kaldığı Davranış ve Durumlara İlişkin Bulgular

Roman kadınlarına iş hayatında ötekileştirmeye ait yöneltilen “*İş hayatınızda ötekileştirmeye maruz kaldığınız durumlar nelerdir? Açıklar mısınız?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde öncelikli olarak en yoğun yaşadıkları ötekileştirme davranışının diğer çalışanlar tarafından “*iş yerinde muhatap alınmamak*” olduğu görülmüştür. Roman kadınlar, mola ve yemeklerde dahi onlarla zaman geçirmek istemeyen ya da aynı ortamda bulunmak istemeyen iş arkadaşlarının olduğunu ifade etmişlerdir. İş yerinde muhatap alınmama durumu ile ilgili bazı Roman kadınların ifadeleri şöyledir:

“Bakışlarla dışlıyorlar işte bir şey sorduğın zaman cevap vermiyorlar yüzüne bakıp dönüyorlar.” [K3]

“Bize hep yukarıdan bakıyorlar hâlbuki aynı pozisyonda çalışıyoruz. Şef değil ama illa bizi muhatap almıyor, hissettiriyor.” [K14]

Roman kadınların iş hayatında ötekileştirmeye maruz kaldıkları davranış ve durumlara ilişkin görüşlerden elde edilen diğer bulgulardan birisi de “iş türünde yaşadıkları haksızlıklar” olarak ortaya çıkmıştır. Görüşmeler sonunda bu konuyu daha da derinlemesine ele alan Roman kadınlar, iş yerinde daha ağır ve pis işlerin kendilerine verildiğini ifade etmişlerdir. Roman kadınlar, özellikle bu davranışı, Romanlara karşı yapılan “*Romanlar pistir.*” ön yargısı ile yapılan bir ötekileştirme olduğunu düşünmektedirler. İş türünde yaşanan haksızlık durumu ile ilgili bazı Roman kadınların ifadeleri şöyledir:

“İş yönünden haksızlıklar var. Romanlar güneş altında çöp toplamaya, kâğıt toplamaya. Gacolar¹ (Kolukırık, 2004) ise bulaşık yıkamaya, yemek salonuna, çaya öyle ayırım yapıyorlar.” [K10]

“İş arkadaşlarımdan biri bir gün yevmiye işleri oluyor yazın, oraya gitmişti. İşverenler gaco ve romanları ayırmışlar. Hep kötü, zor işleri romanlara vermişle tabi bizim ihtiyacımız var sesimizi çıkaramıyoruz.” [K19]

¹ Gaco: Romanlar tarafından Roman olmayanlara yapılan isimlendirmedir.

ÇALIŞMA HAYATINDA ÖTEKİLEŞTİRİLMEME İLİŞKİN ROMAN KADINLARIN GÖRÜŞLERİ:
NİTEL BİR ÇALIŞMA

Roman kadınların iş hayatında ötekileştirmeye maruz kaldıkları davranış ve durumlara ilişkin görüşlerden elde edilen diğer bulgulardan birisi ise “iş icrasında onlara güven duyulmama” olarak ortaya çıkmıştır. Roman kadınları iş yerinde yaptıkları işlerde, işverenin ya da temizliğe gittiye ev sahibinin işlerini tekrar tekrar kontrol ettiğini ya da hırsızlık gibi bir vakada hemen ilk sorguya çekilenlerin kendileri olduklarını dile getirmişlerdir. İş icrasında güvensizlik durumu ile ilgili bazı Roman kadınların ifadeleri şöyledir:

“Bir gün bir evde temizlik yaparken kadının evinde değerli bir kolyesi mi bir şeyi kaybolmuş bize gelip söylediler. Tabi biz temizledik ama gacolarla bir şey sormadılar. Bize güvenmiyorlardı. Zaten hemen gelip bizi suçlar gibi bize sordular.” K[16]

“Bizim yaptığımız işi ikinciye gelip kontrol ediyorlar. Olumsuz bir durum olduğunda bütün gözler bize dönüyor.” K[20]

Roman kadınların iş hayatında ötekileştirmeye maruz kaldıkları davranış ve durumlara ilişkin görüşlerden elde edilen diğer bulgulardan birisi ise Roman kadınlarının “izin alma problemleri ve eşitsizlikleri” yaşadıklarını göstermektedir. Roman kadınları hastalık ya da başka bir durumda iş yerinden izin istediklerinde diğer çalışanlara göre daha çok olumsuz cevap aldıklarını ve diğer çalışanların kayırdıklarını ifade etmektedirler. İzin problemleri ve eşitsizlikleri hakkında bazı Roman kadınların ifadeleri şöyledir:

“Bir gün çok kötü hissettim kendimi çalışırken başımızdaki şefe söyledim. Çalışamayacak duruma geldim ama bana izin vermedi ve ben o halde çalışmaya devam ettim, çok zordu. Kayırdı orda şef daha sonraki günlerde başka gaco rahatsızlandı ona izin verdiler. Bu ayrımcılık işte.” [K5]

“Gacolarla izin veriyorlar istediklerinde fakat bana çok zor izin veriyorlar ya da vermiyorlar.” [K12]

Roman kadınların iş hayatında ötekileştirmeye maruz kaldıkları davranış ve durumlara ilişkin görüşlerden elde edilen diğer bulgulardan birisi ise Roman kadınların “iş yükünde adaletsizlikler” şeklinde ötekileştirmeye maruz kaldıkları şeklindedir. Özellikle gündelikçi olarak temizliğe giden Roman kadınlar, aynı işi yapmalarına rağmen diğer çalışanların iş yükünün kendilerine göre daha hafif olduğunu dile getirmişler ve bu açıdan ötekileştirmeye maruz kaldıklarını düşünmektedirler. İş yükünde yaşadıkları adaletsizlik hakkında bazı Roman kadınların ifadeleri şöyledir:

“Apartman siliyoruz hem temizlik şirketi hem de orada yaşayanlar bile bize fazladan iş yaptırmaya bayılıyorlar burası silinmemiş tekrar sil bir de başımızda beklerdi. Gaco olsa aynı işi yapsak bile ağırdan alır, az yapar işte.” [K1]

Roman kadınların iş hayatında ötekileştirmeye maruz kaldıkları davranış ve durumlara ilişkin görüşlerden elde edilen son bulgu ise Roman kadınların “ücret eşitsizliği” açısından yaşadıkları ötekileştirmedir. İş yerinde aynı işi yapmalarına rağmen kendilerinden daha fazla para kazanan ve kendileri gibi aynı kademedeki kişilerin olduğunu ifade eden Roman kadınlar, bu durumu yoksulluk, işe muhtaçlık ve dışlanmaya bağlamaktadırlar. Ücret eşitsizliği açısından bazı Roman kadınların ifadeleri şöyledir:

“Mesela bir şef vardı, o Roman değildi, Türk’tü. Beraber çalıştığımız zaman onun yapamadığı işleri ben yapar onun açığını ben kapatırdım. Aynı işi yapıyorduk işte ama o bizim sırtımızdan para kazanıyordu. Daha çok para alıyordu, haksızlık bu işte.” [K9]

Çalışmanın bu araştırma sorusuna ait bulgular incelendiğinde Roman kadınların iş yaşamında ötekileştirmeye maruz kaldığı birçok olumsuz durumun olduğu ortaya çıkmıştır.

Roman kadınların iş hayatlarında maruz kaldıkları ötekileştirme sonucu işlerini etkileyen durumlara ait bulgular

Roman kadınlarına iş hayatlarında ötekileştirilmeye ait yöneltilen “*İş hayatınızda ötekileştirmeye maruz kaldığınızda işinizi etkileyen durumlar nelerdir?*” sorusuna verilen cevaplara göre bulgular incelendiğinde Roman kadınları iş yerinde bir ötekileştirilme yaşadıkları takdirde “iş yaşamında performans düşüklüğü” yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kendilerine yapılan bir ötekileştirilmeden sonra mutsuz olduklarını ve psikolojilerinin olumsuz etkilendiğini vurgulamışlardır. Roman kadınların ötekileştirme sonucunda iş icrasında performanslarının olumsuz etkilendiği ortaya çıkmıştır. İş yerinde yaşadıkları performans düşüklüğü hakkında ifadeleri şöyledir:

“Haksızlık bu diyorum. İşleri yalap şalap yapıyorum. Çünkü hınçlanmış oluyorum, çalışma isteğim kalmıyor.” [K12]

“Çok fazla üzülüyoruz çok takmamaya çalışıyoruz ama insan sinirleniyor psikolojimizi bozuyor bu durum. İster istemez o iş yerinden kendimizi uzaklaştırmak istiyoruz, performansımız düşüyor.” [K2]

“Alında insan hırs yapıyor. O seninle muhatap olmazken sende olmuyorsun karşılıklı bir şeye dönüşüyor. İnsan mutsuz oluyor. Hele bir de az sayıda isen çalıştığın yerde daha kötü. Bu durum iş performansımızı haliyle etkiliyor. Öyle günlerde daha az adet ürün çıkartabiliyorum.” [K3]

Roman kadınların iş hayatlarında ötekileştirmeleri sonucu işlerini etkileyen durumlara ait görüşlerinden elde edilen bulgulardan birisi ise Roman kadınların ötekileştirmeye uğradığında “işe gitme isteklerinin

azalması” olarak ortaya çıkmıştır. Roman kadınları, iş hayatında dışlandıklarında iş yerinden soğuduklarını ve günler içerisinde işe devam etme konusunda tereddütler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Roman kadınlardan bazılarının işe gitmek istememe ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“İnsan sinirleniyor. İşe mecbur olmasam gidip çalışmam, gitmek istemezsiniz. Bazen çünkü çok koyuyor insana bu muameleler.” [K14]

“Huzursuz oluyorum, işe gitmek istemiyorum. Mutsuz hissediyor insan. Sinir oluyorum işe gitmek istemiyorum ama bana güzel yaklaşırsa x hanım dese şurayı şöyle yap burayı böyle dese bende mutlu yaparım işimi.” [K4]

Roman kadınları iş hayatlarında ötekileştirildiğinde iş hayatında oluşan etkiler açısından elde edilen bir başka bulgu ise Roman kadınlarının ötekileştirmeye uğradığında iş yerinde ötekileştirme yapan kişilere karşı nefret duygusuna kapılıp “söz ya da fiziksel olarak tepki verme” isteklerinin olduğu yönündedir. Roman kadınları, ifadelerinde o an dışlamayı gerçekleştiren kişiye haddini bildirmek istediklerini, bunu fiziksel olarak yapamaları bile hiç olmazsa tepkilerini göstermek istediklerini ifade etmişlerdir. Roman kadınlarının bazılarının bu durum karşısında görüşleri şöyledir:

“Ben onu orada döverdim. Mutsuz oldum, beni işimden etti onunla uğraşmak isterdim, keşke gidip onu şikâyet etseydim.” [K10]

“Ben romanım diye niye böyle muamele görüyorum. Bazen sorun çıkarmak, hatta kavga çıkarmak istiyorum, hakkımla davranmadıkları için.” [K18]

Roman kadınların iş hayatlarında ötekileştirildiğinde bu durumun iş hayatına etkisi açısından görüşme sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen son bulgu ise Roman kadınların ötekileştirmeye uğradığında “iş bırakmak zorunda kaldıkları” yönündedir. Ötekileştirme ile yaşanabilecek psikolojik baskı ve ayrışmanın, Roman kadınlarının işi bırakmalarına neden olabildiğini ve hâlihazırda zor bulunan işlerin elden gitmesi ile yoksulluğun artacağını dile getirmişlerdir. Bir Roman kadının bu konu hakkındaki görüşü şöyledir:

“Bir durum olmuştu. Üzülmüştüm. İnsanları yapmadığıma ikna etmeye çalışmak çok gücüme gitmişti. Zor kızım. Sonra zaten şirketi bıraktım. Dedim kendim gideyim temizliklere öyle oldu işte. Böyle çok arkadaşım dışlanma ve suçlanma yüzünden işi bıraktı.” [K16]

Roman Kadınların Ötekileştirmenin Nedenleri ve Alınacak Önlemler Hakkında Görüşlerine Ait Bulgular

Roman kadınların iş hayatlarında ötekileştirmeye ilişkin Roman kadınlarına yöneltilen “*İş hayatınızda ötekileştirmeye karşı nedenler ve*

önlemler hakkında neler düşünüyorsunuz? Açıklar mısınız?” sorusuna verilen cevaplara göre bulgular incelendiğinde ilk sırada gelen sebebin “eğitimsizlik” olduğu görülmüştür. Roman kadınları iş hayatında dışlanmalarının sebebinin eğitimsizlik olduğunu düşünmekle birlikte yaptıkları işlerin vasıfsız ve ağır oluşunu bu nedene bağlamaktadırlar. Ayrıca Roman kadınları, eğitim desteği sayesinde daha iyi, kalifiye işlerde istihdam edilebileceklerini düşünmektedirler. Özellikle de verilecek eğitim desteğinin kendilerine olmasa bile çocuklarına, yeni Roman nesline verilmesinin önemini ve gerekliliği ortaya koymuşlardır. Çünkü eğitilmiş bir Roman çocuğunun iş yerinde kendi yaşadıkları dışlanmalara maruz kalmayacağını ifade etmişlerdir. Bu konuda Roman kadınlarının görüşlerinden bazılarını şöyledir:

“Roman kadınları dışlanıyor ve güzel yerlerde çalışmıyorlar bu kesin. Çünkü okumadık. İmkân yoktu. Bize kimse yardım etmedi. Yokluk çektik çünkü bize kimse sahip çıkmadı. Kimse el uzatmadı. Bu eli uzatsınlar artık. Bana dokunsalardı ben de okurdum, sekreter olurdum ve mesela çocuğumu okuturdum.” [K1]

“Roman kadınları eğitim alsın. Haklarını savunabilsinler. Anneler çok eğitimsiz.” [K10]

Roman kadınlarının ötekileştirmenin nedenleri ve alınacak önlemler hakkındaki görüşlerinden elde edilen bulgulardan biri ise Roman kadınlarına “iş ve fırsat eşitliliğinin sağlanmadığı” olarak ortaya çıkmıştır. Bu imkânlara erişebilseler ağır ve vasıfsız işler dışında da işlere girebilecekleri ve bu işlerde çalışmaya zorunlu olmayacaklarını ifade etmişlerdir. Bazı Roman kadınlarının bu durumu tekrardan eğitimsizlik ile de bağdaştırdıkları görülmüştür. Çünkü iş fırsatları ve çeşitlilik yaratılsa dahi bu işler için açılan kurslara eğitim düzeylerinin yetmediğini vurgulamışlardır. Roman kadınlarının ifadelerinden bazıları şöyledir:

“İş hayatına aktif katılamıyoruz. Aslında bize imkân sunulsa çocuklara kreş olsa biz gidip çalışırız. Mahallede olsa öyle bir yer bizde çalışmak istiyoruz. Bize imkân sunsunlar.” [K3]

“Kadınlara daha güzel iş fırsatları sunulsun. 1 sene 6 ay kurs versinler meslek sahibi olalım.” [K9]

Roman kadınların görüşlerinden elde edilen bir diğer bulgu ise “iş garantili kursların gerekliliğini” ortaya çıkarmıştır. Roman kadınları, nitelikli iş kursların açılması ve sonrasında iş garantisi sağlanmasının, dışlanmanın önüne geçebileceği yoksa diğer şartlarda zaten düzensiz, geçici işlerde çalıştıkları için işlerini kaybetmemek için dışlanmaya katıldıklarını ifade etmişlerdir. Roman kadınlarının görüşlerinden bazıları şöyledir:

ÇALIŞMA HAYATINDA ÖTEKİLEŞTİRİLMEME İLİŞKİN ROMAN KADINLARIN GÖRÜŞLERİ:
NİTEL BİR ÇALIŞMA

K(2): “İnsanların düşüncelerine, ihtiyaçlarına göre hareket edilmesi lazım. Kadın istihdamı için kadınların becerikli olabilecekleri alanlarda mesleki edindirme kursları hazırlanabilir. Bu İŞKUR kurslarının iş garantili olması lazım. Piyasanın ihtiyacına göre insanları eğitmek gerekli. Bu da devletin işi.”

K(9): “Kadınlara daha güzel iş fırsatları sunulsun. 1 sene 6 ay kurs versinler meslek sahibi olalım.”

Roman kadınların görüşlerinden elde edilen bir başka bulgu ise ötekileştirilmenin önüne geçmek için “iş ve etüt merkezlerinin çeşitlendirilmesi” talebidir. Böyle iş ve etüt merkezlerinde Roman kadın ve Roman gençlerinin eğitilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bir Roman kadınının ifadesi şöyledir:

“Özellikle Roman çocuklarına destek olsunlar, iş merkezi açsınlar. Gençlere iş etüt merkezleri olsun. Çünkü onlar okursa dışlanma azalır belki.” K[4]

Son olarak Roman kadınları iş yerinde bir ötekileştirilme ile karşılaştıklarında, bu dışlanmayı şikâyet edecekleri bir muhatap istediklerini dile getirmişlerdir. Diğer çalışanların birbirini tuttuklarını ifade edip kendilerinin yalnızlaştıklarını söylemişlerdir. En azından böyle bir durumla karşılaştıklarında, bu ötekileştirmeyi yapan kişilere bir yaptırımın gerekliliğini vurgulamışlardır. Böylelikle bu durumun önüne geçilebileceğini düşünmektedirler. Bir Roman kadınının bu konudaki ifadesi şöyledir:

“Biz iş başvurularına gittiğimiz zaman bize öncelik verilmiyor pek. Bu değişmeli. Biz Roman olduğumuz için hem başvuruda hem işte dışlanıyoruz. Bunu yapanların cezalandırılması gerekiyor.” [K5]

Tartışma ve Sonuç

İş yaşamında ötekileştirilmeye ait Roman kadınlarının görüşlerinin incelendiği bu çalışmada öncelikli bulgu, çalışmaya katılan katılımcıların çoğunun iş hayatında ötekileştirildiğine ait verdikleri ifadelerdir. Ayrıca çalışmada, iş tanımı olarak Roman kadınlarının çoğunluğunun ev ve apartman temizliği yapan gündelikçiler olduğu tespit edilmiştir. Zaten hâlihazırda alanyazında etnik gruplar üzerine yapılan akademik çalışmalar göstermiştir ki etnik gruplar çoğunlukla bazı sektörlerde ve işlerde kümelenmektedirler (Çelik ve Yüce Tar, 2016). Örnek vermek gerekirse inşaat işlerinde daha çok Kürt kökenli ve temizlik işlerinde ise Roman kökenli vatandaşların olduğu bilinmektedir. Bu açıdan ortaya çıkan sonuçlar alanyazını destekler niteliktedir. Ancak katılımcılardan bazıları iş yaşamında bir dışlanmaya maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Gündelikçi olan katılımcılardan biri görüşme esnasında evde kaybolan eşya yüzünden tüm gözlerin ona çevrilmiş olduğunu ve Romanlara güvenilmediği için bu

durumun yaşandığını söylemiştir. Bu ifadeyi ortaya koyan Roman kadınlarının daha eğitilmiş ve genç olduğu görülmüştür. Bu durumun gerçek olabilmesinin yanında çalışma esnasındaki gözlemler sonucunda da rastlanan bu refleksin toplum ve iş hayatında Roman kadınının bir dışlanma yaşamamak için kimliğini gizlemek istemesi olarak yorumlanmaktadır. Nitekim katılımcılara yöneltilen “Kimliğinizi gizliyor musunuz?” sorusuna “Evet, bazen gizliyorum.” cevabını veren iki Roman kadını görülmüştür. Fakat katılımcıların özellikleri incelendiğinde konuşma üsluplarına, giyiniş tarzlarına ve sosyal çevrelerine daha dikkat eden yaşı diğerlerine göre nispeten daha küçük olan genç Roman kadınlarının olduğu görülmektedir. Bu durumu destekler şekilde yapılan bir çalışmada (Genç vd., 2015), ortaokul ve lisede öğrenim gören öğrencilerin Roman olduğundan memnun oldukları fakat katılımcıların bir bölümünün ötekileştirilebileceği gerekçesiyle bu durumu gizledikleri görülmüştür. Romanların iş başvurularında tercih edilmemelerine vurgu yapan kadınlar, verdikleri ifadelerin birinde iş başvuruları esnasında Roman kimliklerinden ötürü işe alınmadıklarını, işe sahip olduklarında ise yine dışlanmaya maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Genel anlamda Romanlara karşı toplumun genelindeki önyargılar bu etnik kimliğin sadece mekânsal olarak dışlanmış olmasında değil, iş yaşamında yaşanan dışlanmalarda da karşımıza çıktığını göstermektedir (Adaman ve Keyder, 2006).

Roman kadınlarının iş hayatında ötekileştirilmesi katılımcıların ifadeleriyle iş yerinde muhatap alınmamak, iş yükü ve türünde adaletsizlikler şeklindedir. Katılımcılardan biri, iş yerinde soru sorduğu zaman muhatap alınmadığını ve ona yöneltilen bakışlarla dışlanmayı hissettiğini ifade etmiştir. Ayrıca ücret eşitsizliği olduğu bilgisi de görüşmelerden elde edilmiştir. Roman çalışanların çoğunluğu sigortalı çalıştırılmadıklarını, çalıştıkları işlerin ağır işler olduğunu ya da ağır işlerin özellikle Romanlara verildiğini söylemektedirler. Sadece Trakya bölgesine özgü olmayan bu durum tüm Türkiye’de görülmektedir. Samsun’da temizlik işine giden kadınların yoğun ve ağır iş temposu yüzünden kronik yorgunluk çektiği, Bergama’da tarlada sigortasız ve yevmiyeli çalışan Roman kadınların çocuklarını bırakacak yer bulamayıp ağır işin yanında bir de çocuk bakımı ile uğraştıkları ve son örnek olarak temizlik ve yorgunluk yüzünden sağlık problemleri – kronik hastalıklar (Eryılmaz, 2009) çektikleri rapor edilmiştir. Bu durumlar ister istemez iş ve aile hayatına olumsuz yansımaktadır. Toplumsal ayırışma ve evde yaşadıkları baskılar yüzünden Roman kadınların yaptıkları işler düzenli ve istikrarlı değildir (Balkız ve Göktepe, 2014). Zaten zor olan hayatları, bir de iş hayatlarında genel manada sigortasız ve düzensiz

çalıştırılmaları, ağır işlerin Roman kadınlarına verilmesi (Akkan vd., 2011) ile zorlaşmaktadır. Bu mevcut durumun sebebi, çalışmada Roman kadınlarına yönelik “ötekileştirilme” olarak ifade edilmiştir.

Roman kadınlarının iş hayatında ötekileştirilmemenin çözümüne ilişkin görüşleri incelendiğinde eğitim desteği verilmesinin önemini vurguladıkları görülmüştür. Roman gençleri erken evlilikler yapmakta (Eskiocak ve Akbaşak, 2017) ve genellikle eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde bulunmaktadır. Çalışmada Roman kadınları ötekileştirilme açısından evlatlarının okuyup böyle durumlara maruz kalmaması için eğitime destek verilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü Roman kadınları hâlihazırda eğitim politikaları ile evlatlarının mahalleye yakın yerlerde okumak zorunda kaldığını (Kaya, 2019) ve devletin sağladığı eğitim imkânlarının nispeten yetersiz olduğunu düşünmektedirler (Öke ve Topuz, 2010). Çünkü eğitim gerektiren işlerde istihdam edilemeyen Roman kadınlar daha çok falcılık, çiçekçilik, temizlikçilik gibi işlerle geçimini sağlamaktadır (Yıldırım vd., 2015). Bu işlerde Roman kadınlar haftanın neredeyse her günü çalışmak zorunda olduklarından evlatları ile ilgilenememekte ve bu açıdan yeni nesil erken yaşta evlilik yapmayı ve okulu terk etmeyi seçmektedirler. Fakat bu durumda Romanların ötekileştirme ile mücadele edebilmesi için nerede ise tek yol mahalle dayanışması olmaktadır. Ancak bu dayanışma roman gençlerinin yeni deneyimler edinmesini ve topluma karışmasını engelleyerek mahalle içinde kalmayı teşvik etmektedir (Çelik ve Yüce Tar, 2016). Çalışmada bir diğer bulgu, iş imkânlarının ve iş kurslarının açılmamasının ötekileştirilmeye zemin hazırladığıdır. 2010 yılında “Türkiye’de Romanların Durumu Türkiye’de Çalışma ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları” adlı raporda eğitim seviyesi düşük olan roman kadınlarının, belli öğrenim seviyesi şartı arayan mesleki eğitim kurslarına katılması engellenmektedir. Ayrıca bu kurslara katılan romanların kurs bitiminde aldıkları sertifikaların, “yaygın şekilde Romanların müzik ve eğlenceye kabiliyetli oldukları ve güvenilir personel olamadıkları” ön yargısı ile iş yeri tarafından kabul görmediği rapor edilmiştir (Fundación Secretariado Gitano, 2010). Çalışmada katılımcıların meslek kurslarının artırılması ve iş garantisinin sağlanması açısından söylenen ifadeler, raporda belirtilen iş yaşamındaki problemlerin geçerli olduğunu göstermektedir. Son olarak Roman kadınları eğitimin desteklenmesi açısından mahallelerine kreşlerin açılmasının gerekli olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulguyu destekler şekilde bir başka çalışmada da Roman kadınlarıyla görüşülmüş ve çalışma sonucunda Roman kadınları, mahallelerinde kreş açılmasının Roman mahallerinde okullaşma oranında artışa neden olacağını ifade etmişlerdir (Akkan vd., 2011).

Çalışmada, Roman kadınlarının iş yaşamındaki ötekileştirilmeye ait görüşme sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular sonucunda ötekileştirilmenin çalışma ortamında diğer çalışanlarla uyumluluk, iş performansı ve motivasyonu açısından olumsuz etkiler doğurabileceği söylenebilir. Bu durumun ortadan kaldırılması için Romanların ekonomik, siyasal ve sosyal hakları için mücadele verecek sivil toplum kuruluşlarının artırılması gerekmektedir. Sadece toplum nazarında değil, iş hayatında ötekileştirilme ile karşılaşıldığında bunun çözümlenmesi ve olumsuz etkisinin engellenmesi açısından politikalar geliştirilmelidir. Çünkü; bu politikalar geliştirilmezse geçmişten günümüze kadar süregelen Romanların kendi sorunları ile baş etme zorunluluğu veya dönemin siyasal iktidarının adaletine terk edilmişlikleri (Yıldırım vd., 2015) devam edecektir. Ayrıca teknolojinin hızlı gelişimi ve genel anlamda üretimin makineleşmesi ile Roman ailelerin değişen bu üretim deseninden iş bulma açısından olumsuz yönde etkilenebileceği düşünülmektedir. Ancak görüşmelerde bu sürecin sadece ekonomik açıdan bir tahribat yaratmadığı aynı zamanda bu sürecin Romanları sosyal yaşam açısından da bir yoksullaşmaya götürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum çok açık bir şekilde Romanların güçlenmesi ve yaşam koşullarının iyileşmesinden çok bir gerilemeye neden olmaktadır (Oğuz ve Eroğlu, 2014). Bu değişim yüzünden yoksullaşan ailelerinin temel ögesi olan Roman kadınlarının zaten olumsuz etkilendikleri düşünüldüğünde bir de kısıtlı olarak girebildikleri işlerde yaşadıkları ötekileştirilmenin Romanların hayatını zorlaştırdığı öngörülmektedir.

Sınırlılıklar

Çalışmada bazı sınırlılıklar da bulunmaktadır. Özellikle katılımcıların iş yaşamında aktif olarak bulunmaları yüzünden işten arta kalan boş zamanlarının yetersizliği çalışma için katılımcı bulmakta problemler yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca görüşme talep edilen bazı Roman kadınlarının bu akademik çalışmaya katılmaya çekinip talebi reddettikleri görülmüştür. Bu açıdan çalışmaya gönüllü katılımcı bulmak zorlaşmış ve çalışmanın veri toplama süresi uzamıştır. Son olarak iş yaşamında aktif bulunan Roman kadınlarının azlığından dolayı ve görüşme yapabilmek için belirlenen Roman mahallelerine ulaşım ve erişimde sıkıntılar yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

ADAMAN, Fikret, KEYDER, Çağlar (2006), “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma.” https://ec.europa.Eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf sitesinden 01.11.2019 tarihinde erişilmiştir.

ÇALIŞMA HAYATINDA ÖTEKİLEŞTİRİLMEME İLİŞKİN ROMAN KADINLARIN GÖRÜŞLERİ:
NİTEL BİR ÇALIŞMA

- AKKAN, Başak Ekim, DENİZ Mehmet Baki, ERTAN Mehmet (2011), “Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri”, *Sosyal Politika Forumu*, İstanbul.
- ARAYICI, Ali (2010), *Avrupa'nın Vatansızları Çingeneler*, Kalkedon Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- BALCI, Ali (2007), *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, 6. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- BALKIZ, Özlem Irmak, GÖKTEPE, Tuba (2014), “Romanlar ve Sosyo-Ekonomik Yaşam Koşulları: Aydın İli Örneğinde Bir Alan Araştırması”, *Sosyoloji Dergisi*, 30, 1-39.
- PETKOVIC, Brankica (2010), *Hate Speech And Profiling Of Roma People, Hate Crimes and Hate Speech*, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, ÇAKMAK, Elif, AKGÜN, Özcan Erkan, KARADENİZ, Şirin (2010), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- ÇEKİÇ, Erdiñç (2010), *Türkiye’de Roman Olmak*, Kültürlerarası Diyalog Platformu Birbirimizi Anlama Seminerleri, 2010.
- ÇELİK Kezban, YÜCE TAR Yasemin (2016), “Samsun’da Evlere Temizliğe Giden Roman Kadınlar: Enformel Sektörde Çalışmanın Yükü Nelerden Hafif”, *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 48, 59-86.
- ÇİLLİ Ali Savaş, KAYA Nazmiye, BODUR Said, ÖZKAN İshak, KUCUR Rahim (2004), “Ev Kadınlarında Ve Çalışan Evli Kadınlarda Psikolojik Belirtilerin Karşılaştırılması”, *Genel Tıp Dergisi*, 14.1, 1-5.
- ERYILMAZ, Sevinç, YEŞİLADALI, Burcu, AYATA, Gökçeçiçek (2009), “Bir Yoksulluk ve Sosyal Dislanma Örneği: Roman Kadınlar”, *3rd International Conference on Women’s Studies: Gender at the Crossroads Multidisciplinary Perspectives*, April 20-22, Kıbrıs: Emupress, 69.
- ESKİOCAK, Muzaffer, AKBAŞAK, Duygu (2017), “Edirne’de Romanların Sağlığı: Sağlığın Sosyal Belirleyicileri ve Sağlık Durumlarına Yönelik Bulgular”, *Turkish Journal of Public Health*, 15.2, 136-149.
- FAZLA, Sevcan (2019), *Çalışma Yaşamında Roman Kadınlarının Ötekileştirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- FUNDACIÓN SECRETARIADO GITANO (2010), Son Rapor: “Türkiye’de Romanların Durumu Türkiye’de Çalışma ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları”, http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/turkey-understanding-employment-and-decent-work-challenges-in-turkey-december-2010-turkish.pdf sitesinden 11.11.2019 tarihinde erişilmiştir.

- GENÇ, Yusuf, TAYLAN, Hasan Hüseyin, BARIŞ, İsmail (2015), “Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü”, *International Journal of Social Science (IASS)*, 33, 79-97.
- GÜLMEZ, Mesut (2009), “İnsan Hakları Olarak Sosyal Haklar ve Sosyal Haksızlıklar”, *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 22-23.
- KAYA, Ferda Şule (2019), “Kırklareli’nde Yaşayan Yerli Romanların Sosyal Kimlik Algıları İle İlgili Saha Araştırması”, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3.2, 120-129.
- KOLUKIRIK, Suat (2004), *Aramızdaki Yabancı: Çingener*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- KURTULUŞ, Begüm (2012), *Devletsiz Bir Halk Olarak Çingener: Kökenleri, Sorunları, Örgütlenmeleri: Roman Olup Çingene Kalmak*, 1. Baskı, Melek Yayınları, İstanbul.
- YILDIRIM, Maviş Zehra, MURAT, Dilek, ACA, Zeynep (2015), “Algılanmış Etnik Ayrımcılık Deneyimleri ile Türkiye’de Roman Kadınlar”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17.2, 29-47.
- NAHYA, Nilüfer (2011), “İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar”, *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 27-38.
- OĞUZ, İrem, EROĞLU, Dilek (2014), “Tarımda Kota Uygulamalarının Kırsal Alanda Yaşayan Roman Kadınların Yoksulluğu Üzerine Etkisi: Tekirdağ İli İnanlı Köyü Örneği”, *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, Samsun.
- ÖKE, Mustafa Kemal, TOPUZ, Senem Kurt (2010), “Eşit Yurttaşlık Hakları Bağlamında Çingene Yurttaşların Sosyal Ve Ekonomik Haklara Erişimi: Edirne Örneği”, *II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, Denizli.
- ROUSSINOVA, Savelina, UZPEDER, Ebru (2008), ‘Preface’, *We Are Here! Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, Mart Matbaacılık, İstanbul.
- SAXTON, Lloyd (1968), *The Individual, Marriage and the Family*, Wadsworth Publishing Company, Belmont.
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ÇALIŞMA HAYATINDA ÖTEKİLEŞTİRİLMEME İLİŞKİN ROMAN KADINLARIN GÖRÜŞLERİ:
NİTEL BİR ÇALIŞMA

Ek 1

Tablo 1. Araştırma grubunu oluşturan Roman kadınlara ait bilgiler

Kod	Medeni Hali	Yaşı	Eğitim Durumu	Meslek Türü	Meslek Sektörü	Çalışma Süresi	Sigorta Durumu	Ücret (Aylık)
K1	Evli	49	İlkokul	Temizlikçi	Özel sektör Hizmet	6	Sigortasız	1500
K2	Evli	35	Ortaokul	Hizmetli	Özel sektör Hizmet	10	Sigortalı	Asgari ücret
K3	Evli	25	İlkokul	Fabrikada işçi	Özel sektör Hizmet	1	Sigortasız	1000
K4	Evli	49	İlkokul	Temizlik Görevlisi	Özel sektör Hizmet	3	Sigortalı	Asgari ücret
K5	Boşanmış	43	İlkokul	Fabrikada işçi	Özel sektör Hizmet	5	Sigortasız	Asgari ücret
K6	Evli	30	Ortaokul	Fabrikada işçi	Özel sektör Hizmet	6	Sigortalı	Asgari ücret
K7	Boşanmış	43	İlkokul terk	Temizlikçi	Özel sektör Hizmet	7	Sigortasız	1500
K8	Bekâr	29	Ön lisans	Kasiyer	Özel sektör Hizmet	1,5	Sigortalı	Asgari ücret
K9	Bekâr	34	Okuma Yazma yok	Gündelikçi	Özel sektör Hizmet	9	Sigortasız	1500
K10	Evli	52	İlkokul	Gündelikçi	Özel sektör Hizmet	6	Sigortalı	Asgari ücret

K11	Bekâr	20	Ortaokul	Temizlikçi	Özel sektör Hizmet	1	Sigortasız	1000
K12	Bekâr	38	Ortaokul	Bulaşıkçı	Özel sektör Hizmet	2	Sigortasız	2000
K13	Evli	25	İlkokul	Tezgâhtar	Özel sektör Hizmet	2	Sigortasız	Net bilmiyor.
K14	Bekâr	28	Ortaokul	Reyon görevlisi	Özel sektör Hizmet	4	Sigortasız	1500
K15	Evli	35	İlkokul	Fabrikada işçi	Özel sektör Hizmet	8	Sigortalı	Asgari ücret
K16	Evli	38	İlkokul	Gündelikçi	Özel sektör Hizmet	8	Sigortasız	1500
K17	Evli	40	İlkokul	Gündelikçi	Özel sektör Hizmet	5	Sigortasız	1000
K18	Evli	41	İlkokul	Fabrikada işçi	Özel sektör Hizmet	9	Sigortalı	Asgari ücret